

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
ДФ17. 051.051 у
Запорізькому національному
університеті Міністерства
освіти і науки України
Павленко Ірині Яківні

ВІДГУК

офіційного опонента **Богданової Марини Миколаївни**, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету на дисертацію **Зуєнко Ярослави Мирославни «Міфологізм історичної прози Л.Кононовича в етнонаціональному вимірі»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 0.35 «Філологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

1. Актуальність обраної теми дослідження

Інтенсивна глобалізація соціальних, політичних, економічних процесів сучасності спонукає українське суспільство вкотре замислитися над проблемами національної пам'яті в культурі народу. Словесний вид мистецтва став інструментом реалізації культурних кодів, збереження зв'язку поколінь, становлення та розвитку нації. Художній твір, синтезуючи історію, міфологію, усну народну творчість, демонструє стійкі механізми колективної пам'яті народу. Актуальним із цього погляду залишається питання інтерпретації міфічних мотивів, образів, сюжетів у художніх творах та їхні рецепції в етнонаціональному вимірі. Особливий інтерес становлять мистецькі зразки, у яких спостерігаються оригінальні поєднання елементів архаїчної та національної міфології. До таких творів належить історична проза Л. Кононовича: повість «Пекельний звіздар», романи «Чигиринський сотник» і «Тема для медитації». Отже, дисертаційне дослідження Зуєнко Ярослави Мирославни «Міфологізм історичної прози Л.Кононовича в етнонаціональному вимірі» є сучасним, оскільки конкретизує

функцію літератури як необхідної умови збереження етнонаціональних моделей світосприйняття. Актуальність обраної теми посилюється тим фактом, що творчість Л. Кононовича на сьогодні не була ґрунтовно проаналізована саме крізь призму національної міфології.

2. *Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, їх вірогідність*

Положення й висновки дисертації Ярослави Мирославни Зуєнко – обґрунтовані й аргументовані, адже при аналізі етнонаціонального аспекту міфологізму історичної прози Л. Кононовича дисертантка послуговується набором відповідних дослідницьких методів і підходів, зокрема, загальнонауковими емпірико-теоретичними методами, комплексним міфокритичним підходом, який включає елементи психоаналітичного, ритуалістичного, соціологічного методів.

У першому розділі дисертації *«Специфіка міфокритичних досліджень: теоретичний аспект»* Ярослава Мирославна на належному науковому рівні проаналізувала підходи до вивчення міфу, виокремивши евгемеричний, психоаналітичний, соціологічний, філософсько-етнологічний, ритуалістичний, ритуально-міфологічний, символічний; розглянула трансформацію наукових поглядів на міф та міфокритичну методологію дослідження художніх творів, зупиняючись на концепціях А. Куна, Є. Мелетинського, Н. Фрая та ін. Дисертантка окреслює дефініції понять: міф, міфема, міфологема, мономіф, антиміф, архетип, міфопея, міфологія, міфологізація.

Ґрунтовний аналіз міфокритичної методології дав змогу виокремити для власного аналізу семіотично-структуралістський, ритуалістичний, психоаналітичний, міфореєвразійний методи, поєднання яких дозволило дисертантці розширити інтерпретаційні можливості міфокритики, включити до предметів дослідження особливості хронотопу, способи вираження авторських, національних міфологем, типи та шляхи міфологізації, міфологічні сценарії, міфопеї тощо (с. 63). Ретельно розглянувши трансформацію мистецьких та

наукових поглядів на поняття «національний міф» від Античності до нашого часу, Ярослава Мирославна виявила певний інтерес до того, як вітчизняна та світова наукова спільнота досліджує проблеми становлення національного міфу, особливості його реалізації в художніх творах, взаємозв'язок із політичним міфом. Не викликає сумніву твердження (с.69), що національна міфологія є комплексом міфів, міфологем та концептів про походження, історичну місію, духовні цінності, ідентифікаційні маркери та орієнтири національної спільноти. Відтак, вона слугує вагомим об'єднувчим чинником, інструментом, що впливає на національну та індивідуальну самоідентифікацію, а в глобальному сенсі – на державну політику. Цілком логічним є розгляд таких понять: політичний міф, політична міфологія, чорний міф тощо.

Другий розділ роботи *«Міфологізм роману Л. Кононовича «Тема для медитації»: етнонаціональний аспект»* містить аналіз ідентифікаційних маркерів елементів національної міфології в згадуваному романі через призму постколоніальної критики. Дисертантка досліджує тему Голодомору: її осмислення у творі відбувається в межах міфосценарію протистояння, якому підпорядкована структура роману на композиційному, наративному, часопросторовому рівнях. Міфологічна модель протистояння добра і зла у творі відбувається завдяки розмежуванню за категоріями «світло/темрява», протиборство яких набуває космогонічних рис. Масштабність цієї теми, що проходить крізь усі часопросторові пласти роману, дає можливість дисертантці говорити про застосування міфосценарію кінця, реалізованого у творі за допомогою танатоморфних образів та загальною інтроспективною спрямованістю, міфологемами Пекла й втраченого Раю.

Дослідниця вивчає міфологеми, які виражають загальне значення цивілізаційних архетипів: Героя, Тіні, Матері та Диви, що трансформувалися в етнонаціональні. Міфосценарій протистояння втілюється за допомогою протагоніста Юра та його суперника Стояна, що є національною міфологемою

Героя і Тіні. Образ матері втілюється в кількох постатях: баби Чакунки, баби Лепестини й богині Морани; а архетип Діви оприявнюється у творі через світлі (Леляна – кохана Юра) та темні (Дзякунця, Лошиця, Вірочка – активістки) образи.

Специфікою історичного твору є часова відстань між автором і подіями, що зображені у творі. Вельми цікавим з цього погляду став хронотоп історичного роману «Теми для медициї». На належному науковому рівні Ярослава Мирославна дослідила чотири часопросторові типи, їхню специфіку вираження та функцію: профанно-сакральний, суб'єктивний час персонажів, міфічний, умовно-реальний.

У третьому розділі *«Національна міфологія у творах Л. Кононовича про Троянів оберіг»* Ярослава Мирославна звернула увагу на те, що в українській літературі козацька доба є частиною національного міфу. Авторка дисертації прослідкувала реалізацію козацького міфу в творах *«Пекельний звіздар»*, *«Чигиринський сотник»*. Ретельний аналіз образу козака Мамає, характерників Козуба та Обуха (*«Пекельний звіздар»*) дав можливість дослідити фольклорну традицію в змалюванні надприродних здібностей козаків. Ярослава Мирославна звернула увагу на аналіз історичних постатей Богдана Хмельницького, Івана Богуна, Максима Кривоноса, Івана Ганжи та ін. Їхні образи, міфологізовані автором, репрезентовано в контексті біполярного конфлікту між Добром і Злом на історичному та міфологічному рівнях. Ґрунтовний аналіз міфопеї повісті *«Пекельний звіздар»* і роману *«Чигиринський сотник»* дозволив упевнено виокремити образи Бога-Отця, що повністю асимілюється з постаттю язичницького Дажбога, матінки Лади – з дівою Марією, а в пантеоні молодших богів – святого Юра. Окрім того, Ярослава Мирославна проаналізувала три групи персонажів (прибульці із пекла, вільні, люди з надприродними здібностями), що допомогло в розкритті етнографічного складника твору. Обґрунтовується також оригінальність дослідження символічних локусів, які зосереджені довкола образу Запорізької Січі (*«Пекельний звіздар»*), та локації Кам'яної могили, Києва, гори Заруб та ін. (*«Чигиринський Сотник»*). Завдяки дослідженню сакральних локусів, авторка

змогла простежити історію українського народу, його право на рідну землю. Часопростір творів про Троянів оберіг досліджено Ярославою Мирославною на трьох рівнях: сакрально-профанному, міфічному, оніричному.

3. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Новизна рецензованої роботи зумовлена тим, що вона є першим цілісним та системним дослідженням особливостей міфологізму в історичній прозі Л. Кононовича, механізмів утілення національної міфології в його творах.

Одержані в роботі результати є достовірними. Вони забезпечуються добором відповідної джерельної бази, апробацією роботи та публікаціями, у яких викладено основні результати дослідження. Матеріали дисертації апробовано на 8 наукових заходах різних рівнів, оприлюднено в публікаціях, серед яких – 6 фахових статей, 1 стаття в зарубіжному виданні, 1 стаття в науковому виданні держави-члена ЄС, нефахових статтях, тезах. Така кількість друкованих праць цілком достатня для гідної репрезентації матеріалів дослідження.

4. Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Результати дисертаційної роботи можуть отримати практичне застосування у викладанні курсів міфопоетики, історії української літератури поч. ХХІ ст., історії літературознавчих вчень, актуальних проблем сучасного українського літературознавства, української літератури для дітей, навчальних дисциплін професійного циклу за вибором студентів «Література й історія», а також у подальших наукових дослідженнях студентів та аспірантів із перерахованих дисциплін.

5. Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Анотація дисертаційної роботи відповідає її змісту. В анотації відбито усі концептуальні положення дисертації, обсяги яких відповідають зазначеним у ній розділам і підрозділам. Матеріалу, відсутнього в дисертації, анотація не містить.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

У першому розділі дисертації ретельно наведено погляди науковців на проблему міфологізму, здійснено визначення ключових теоретичних понять (міф, міфема, міфологема, мономіф, антиміф, архетип, міфопея, міфологія, міфологізація тощо). Однак за описовим підходом губиться власне розуміння й бачення того чи іншого терміна, у кінці підрозділів варто вказувати бодай стисло, чия концепція є пріоритетною в дослідженні (те, що називають «робочим визначенням»).

У підрозділі 1.3 (с.64) дисертантка, розглядаючи особливості реалізації «національного міфу», зосереджує увагу на міфокритичному дискурсі, у той же час бракує системного розгляду сталих національних архетипів та образів у творах українських авторів, що ґрунтуються на міфологічних принципах моделювання дійсності та відображають ментальні риси українців.

У підрозділі 2.1 (с.77) дослідниця правомірно стверджує, що роман Л. Кононовича «Тема для медитації» відповідає уявленням про «антиколоніальну літературу», спростовує нав'язані радянським режимом цінності, розкриває трагічну історію Голодомору. Під час аналізу зіткнення категорій світла/темряви, що набуває космогонічних рис, пронизуючи всі виміри роману, відтворює поширену модель протиборства добра і зла. Варто було б до контексту аналізу залучити твори представників діаспори, зіставивши, наприклад, етноархетипну образну символіку прози В. Барки та Л. Кононовича.

Необхідно зазначити, що вказані зауваження не знижують наукової цінності роботи, адже згадувані окремі моменти неузгодженості свідчать про активний науковий пошук дисертантки й оригінальність її підходу до аналізованих творів.

7. Загальний висновок та оцінка дисертації

На підставі викладених вище міркувань можна резюмувати, що дисертація Зуєнко Ярослави Мирославни «*Міфологізм історичної прози Л. Кононовича в етнонаціональному вимірі*» є цілісним, оригінальним дослідженням, вирізняється вдумливістю в підході до аналізованих творів, широтою й системністю

дослідження. Методи дослідження адекватні поставленим завданням. Виклад матеріалу дисертації послідовний і логічний.

За актуальністю обраної теми, новизною отриманих результатів, обсягом проведених досліджень, теоретичною й практичною цінністю, а також методичним рівнем вирішення поставлених завдань дисертаційна робота Зуенко Ярослави Мирославни «*Міфологізм історичної прози Л. Кононовича в етнонаціональному вимірі*» повністю відповідає вимогам, передбаченим «Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, а отже, її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 «Філологія».

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
та зарубіжної літератури і
порівняльного літературознавства
Бердянського державного
педагогічного університету

М.М. Богданова

Учений секретар

О.І. Попова

Підпис засвідчую
Старший інспектор відділу кадрів

Підпис Богданової М.М.
Підпис (Зуенко С.В.)

